

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Mgr. Petr Novotný, Ph.D.
Metody a techniky pedagogického výzkumu

ROLE RODIČŮ VE VZTAHU KE ŠKOLE
SEMINÁRNÍ PRÁCE

Hartigová Lucie
B-HS, AJ/PG
4. semestr
květen 2004

Obsah:

1) Úvod	2
2) Rodiče jako problém – rodičovské postoje	2
3) Metodologický postup	2
4) Výzkumný vzorek	3
5) Výsledky výzkumu, jejich interpretace, celkové hodnoty rolových indexů	3
6) Rozdíly v hodnotách indexů	3
7) Rodičovské role podle faktorové analýzy	4
8) Shrnutí výsledků	5
9) Závěr	6

1. ÚVOD

Jako téma své seminární práce jsem si zvolila výzkumné sdělení nazvané Role rodičů ve vztahu ke škole – empirická zjištění. Autory tohoto výzkumu jsou Milada Rabušicová, Vlastimil Čiháček, Kateřina Emmerová a Klára Šedřová. Zmiňovaný příspěvek, otištěný v časopise Pedagogika roč. LIII, 2003, je jedním z výstupů výzkumného projektu Postavení rodičů jako výchovných a sociálních partnerů školy, GAČR č. 406/02/1077.

Jak již sám název napovídá, jedná se o podoby rodičovských rolí ve vztahu ke škole, kde se vzdělává jejich dítě. Autoři se zaměřují na vnímání rodičů lidmi ve škole, ale zároveň zjišťuje, jak samotní rodiče chápou svoji roli.

Autoři v literatuře rozlišili tři základní přístupy k rodičům: prvním z nich jsou rodiče jako zákazníci, druhým rodiče jako partneři a v neposlední řadě rodiče jako občané. Vyjadřují také názor, že v současnosti jsou rodiče stále ještě považováni spíše za problém.

Charakteristiky jednotlivých přístupů definovali v jedné ze svých předchozích statí, nyní však doplňují ještě charakteristiku přístupu k rodičům označenou jako „problematickou“, čímž se snaží vyjádřit jisté selhání nebo negativní vymezení předcházejících teoretických konceptů.

2. RODIČE JAKO PROBLÉM – RODIČOVSKÉ POSTOJE

Daný přístup nám nabízí tradiční pohled na rodiče ve vztahu ke škole, kdy jsou rodiče rozděleni do tří základních podob:

- a) **rodiče „nezávislí“** - kontakty se školou svých dětí udržují minimálně
- b) **rodiče „špatní“** – o vzdělání a výchovu svých dětí neprojevují zájem, nepodporují jejich učení
- c) **rodiče „snaživí“** – snaží se komunikovat, podporovat školu i učitele

3. METODOLOGICKÝ POSTUP

Ke každé ze sedmi definovaných rodičovských rolí vytvořili autoři tři indikátory. Vzniklo tak celkem 21 indikátorů, které byly upraveny do 21 položek a ve formě dotazníku byly zaslány zástupcům či ředitelům škol i rodičům samotným. Respondenti měli poté za úkol u každého z úkolů odhadnout procentuální zastoupení rodičů.

Autoři si meze dotazníku plně uvědomují, vidí jej však jako možnost empiricky uchopit téma.

Vnitřní validita poukazuje na volbu indikátorů, které jsou vnitřně konzistentní a zároveň se vzájemně podporují.

4. VÝZKUMNÝ VZOREK

Výzkumný vzorek byl vytvořen náhodným výběrem. Zahrnoval 10 924 škol: 6695 škol mateřských, 1697 škol primárních a 2532 úplných škol základních.

Pro zaznamenání větších rozdílů podléhaly školy ještě dalšímu rozdělení a to podle velikosti jejího sídla. Do první skupiny patřily školy ve městech (více než 20 000 obyvatel), do druhé skupiny školy na venkově (500 – 5000 obyvatel).

Autoři poštou rozeslali celkem 1800 dotazníků na 900 škol. O vyplnění dotazníků požádali nejenom ředitele, ale jejich prostřednictvím také rodiče. Můžeme proto předpokládat, že bylo osloveno 900 rodičů.

Celková návratnost činila 30%, tj. 571 respondentů, a vzniklo několik menších rozdílů podle typu školy, velikosti jejího sídla a podle toho, zda dotazník vyplňoval zástupce školy nebo rodiče.

5. VÝSLEDKY VÝZKUMU, JEJICH INTERPRETACE, CELKOVÉ HODNOTY ROLOVÝCH INDEXŮ

Aby mohla být ověřena vnitřní validita indikátorů, došlo ke vytvoření indexů. Ty se tvořily vždy průměrem procentuálních hodnot tří příslušných indikátorů a nabývaly hodnot od 0% do 100%.

Z výzkumu vyplývá, že na českých školách nejčastěji převažuje přístup zákaznický (82% odpovědí). Rodiče volí pro svoje děti školu záměrně a vyžadují především kvalifikovanost učitelů a poskytování základních informací.

Na druhém místě je potom přístup partnerský (38% odpovědí), následuje náhled na rodiče jako na problém (22% odpovědí) a nejméně často jsou rodiče charakterizováni jako občané (18% odpovědí).

Za rodiče označené jako „problematické“ nebývají nejčastěji považováni ti, které nazýváme „špatnými“, ale ti, kteří nesou znaky nezávislosti. Zdá se tedy, že pro školu znamenají větší problém rodiče podceňující její význam.

6. ROZDÍLY V HODNOTÁCH INDEXŮ

Pro úplnost informací bych chtěla také zmínit, že pohled ředitelů a rodičů na vnímání rodičovských rolí se nijak zásadně nelišil. Rodiče sebe sama sice viděli o něco častěji jako

výchovné partnery školy, případně jako občany, ale autory tento fakt poněkud zaskočil, neboť očekávali mnohem radikálnější rozdíl.

Mezi faktory ovlivňující vztahy školy a rodiny patří komunikace, otevřenost, vstřícnost, ale také vzájemná očekávání mezi učiteli a rodiči. Tato očekávání mají tendenci klesat postupně s přibývajícím věkem dítěte. Rodiče jako partneři jsou nejvíce vnímáni v mateřských školách, nejméně na 2. stupni ZŠ. Nejiné je to i u přístupu občanského a u rodiče „problematického“ - také dominují v mateřských školách, v menší míře se pak objevují na 2. stupni ZŠ. Rodiče jako zákazníci jsou nejsilněji vnímáni v prvních ročnících základní školy.

Při bližším pohledu na sídlo školy lze konstatovat, že na škole v malé obci je možné očekávat vztahy osobnější, naproti tomu ve městě vztahy spíše klientské či problematické. Z vyhodnocených dotazníků vyplývá, že tomu tak opravdu je. Zákaznický princip je upřednostňován na školách ve velkých městech. Je ale nutné zdůraznit, že jedním z indikátorů tohoto principu byl indikátor „rodiče naši školu zvolili záměrně“, který je na venkově uplatňován v minimální míře. Samotná skutečnost, zda si rodiče mohou či nemohou zvolit školu, vytváří další prvky zákaznického chování. Naproti tomu se ve školách na vesnici nenahlíží na rodiče jako na problém tak často jako na školách městských, kde se rodiče chovají více nezávisle.

Jedna z otázek dotazníku se snažila zjistit, jak hodnotí zástupci školy i zástupci rodičů vzájemnou spolupráci. Spokojenost se spoluprací významně koreluje s pojetím rodičů jako partnerů školy, a to jak výchovných, tak sociálních. Lze tedy tvrdit, že spolupráce se daří.

7. RODIČOVSKÉ ROLE PODLE FAKTOROVÉ ANALÝZY

Při navrhování výzkumu autorům posloužily různé teoretické podklady vypovídající o některých rodičovských rolích ve vztahu ke škole. Poté bylo snahou empirická data získaná z náhodně vytvořeného vzorku českých mateřských a základních škol s teoretickými koncepty převzatými převážně ze zahraničních zdrojů porovnat prostřednictvím faktorové analýzy. Tím autoři také dospěli ke čtyřem faktorům, které odrážejí realitu českých škol.

Faktor 1 – je tvořen indexem pro rodiče jako sociální partnery a indexem pro rodiče jako občany. Velice patrná je zde angažovanost rodičů v záležitostech školního vzdělávání. Faktor je označením pro rodiče jako sociální partnery.

Faktor 2 – obsahuje index nahlížející na rodiče jako problematické („špatné“ a „nezávislé“) a index pro rodiče jako výchovné partnery. Do této kategorie spadají rodiče, kteří

se nezajímají o výsledky a chování svých dětí, vůči škole projevují jistou dávku nedůvěry, nesnaží se udržovat kontakt se školou. Tento faktor tedy označuje rodiče nekomunikativní.

Faktor 3 – sem patří index pro rodiče problematické, příliš „snaživé“. Obtížně komunikují se školou, jsou přehnaně kritičtí. Pro faktor 3 navrhli autoři název rodiče (přehnaně) aktivní.

Faktor 4 – zahrnuje index pro rodiče - zákazníky a index pro rodiče jako výchovné partnery. Rodiče si s učiteli rádi vymění informace o dítěti, nezacházejí však dále. Pro faktor 4 bylo navrženo označení rodiče jako výchovní klienti.

8. SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ

Autoři empirického šetření došli ke zjištění, že českým rodičům je ve vztahu ke škole připisována role zákaznická. Ve značném odstupu následují role partnera, problému a nejméně často občana. Vnímání rodičů zástupci škol i rodiči samotnými se nikterak zásadně neliší.

Na základě faktorové analýzy byl nejfrekventovanější faktor 4 (rodiče jako výchovní klienti – 75%), následoval faktor 2 (rodiče nekomunikující – 29%), faktor 1 (rodiče jako sociální partneři – 23%) a na posledním místě se co do rozšířenosti ocitá faktor 3 (přehnaně aktivní rodiče – 16%).

Větší rozdíly se vyskytly při porovnávání typů škol. Partnerský a občanský přístup jsou nejsilnější v mateřské školce, postupně jejich vliv slábne. Autoři také poukazují na fakt, že za nejproblematictější bývají označování rodiče na prvním stupni základní školy.

Velikost obce ovlivňuje pouze zákaznickou roli. Právě ve městech mají totiž rodiče možnost volit školu a uplatňuje se zde zákaznický přístup.

Na základě faktorové analýzy autoři usuzují, že pro české školy nelze přejímat teoretické koncepty rodičovských rolí, neboť neplatí zcela přesně. Nejvíce patrné je to při pohledu na rodiče jako „problém“, kam patří rodiče „špatní“ a „nezávislí“. Ti podporu škole příliš nevyjadřují, ať již naprostým nezájmem nebo projevenou nedůvěrou. Rodič „snaživý“ klade naproti tomu na školu přehnané nároky.

V neposlední řadě bych chtěla zmínit jeden ze závěrů autorů, kdy z hlediska počtu případů považují za nejvýznamnější faktor čtvrtý – rodiče jako výchovní klienty.

9. ZÁVĚR

Tématicky výzkum spadá do několika kategorií (**kvantitativní výzkum, empirický výzkum, dotazníkové šetření**) a jistě bychom ho mohli zopakovat, pokud bychom měli v rukách originální dotazník autorů. Bylo by také možné zaměřit se pouze na jednu z rodičovských rolí a hlouběji sledovat její vývoj na zmiňovaných typech škol.

Otázkou zůstává nikterak vysoká návratnost dotazníků. Pro její zvýšení bych volila např. jiný způsob oslovení rodičů. Pro zdůraznění významu dotazníků bych navrhovala předat je rodičům při některé z příležitostí jako jsou rodičovské schůzky, kde mohou učitelé díky osobnímu kontaktu ovlivnit rozhodnutí více rodičů dotazník vyplnit.

Argumenty nabízené autory jsou podloženy jejich výzkumem, použitá literatura je přiměřeně stará.